

Βιοηθική: Η βιολογική βάση της Ηθικής

Χρήστος Γιαπιτζάκης

Ως γνωστόν, Ηθική φιλοσοφία είναι η πρακτική μέθοδος του βίου, δηλαδή πώς συνηθίζουμε να ζούμε.

Στην ιστορία της ανθρώπινης σκέψης, υπάρχουν δύο φιλοσοφικοί δρόμοι της Ηθικής. Ο ένας δρόμος, ο νοησιαρχικός, βασίζεται στον λόγο και στην αποκάλυψη. Ο άλλος δρόμος, ο φυσιοκρατικός βασίζεται στην παρατήρηση και στην ανακάλυψη.

Οι μυθοπλασίες της νοησιαρχικής Ηθικής γεννήθηκαν σε μια εποχή που η αυτοεξαπάτηση και η τάση φυγής από την πραγματικότητα έδιναν ένα πλεονέκτημα επιβίωσης, αλλά σταδιακά προκάλεσαν την δυστυχία σε εκατομμύρια ανθρώπους.

Ο Πλάτων, που από κάποιους θεωρείται σπουδαίος φιλόσοφος, έλεγε ότι η φιλοσοφία είναι μελέτη του θανάτου. Η νοησιαρχική μεθοδολογία που χρησιμοποίησε, η λογοτεχνική διατύπωση του μύθου, του “ιαματικού ψεύδους”, ενέπνευσε τον χιλιετή σκοταδιστικό Μεσαίωνα¹. Αλλά και τον 20ό αιώνα ο Πλάτων ενέπνευσε τους θεωρητικούς του Ναζισμού, όπως φαίνεται από πολυάριθμα βιβλία με τίτλους όπως “Πλατωνική Πολιτεία και Τρίτο Ράιχ” και το γεγονός ότι οι Ναζί θεμελίωσαν τον ρατσισμό τους στον πλατωνικό μύθο της θεϊκής προφητείας ότι το χρυσό γένος κινδυνεύει από το χάλκινο γένος².

Από την άλλη πλευρά, οι μεγάλοι φιλόσοφοι Αριστοτέλης και Επίκουρος παρατήρησαν την φύση και τον άνθρωπο. Και οι δύο χρησιμοποίησαν αισθησιοκρατική μέθοδο και πρότειναν μια Ηθική για ευδαιμονική ζωή που βασίζεται στα βιολογικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου και όχι σε μύθους. Πρότειναν μια Ηθική της ζωής και όχι μια Ηθική του θανάτου. Αυτή η Ηθική είναι και η βάση του σύγχρονου κοσμικού Ανθρωπισμού, που σέβεται το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στην ζωή, στην ελευθερία και στην ευδαιμονία.

Η Ηθική που έχει βιολογική βάση στηρίζεται στην εμπειρική, στην φυσιοκρατική και εντέλει στην επιστημονική γνώση του κόσμου. Ο αντικειμενικός επιστημονικός τρόπος σκέψης έχει το πλεονέκτημα ότι θα οδηγήσει δύο καλοπροαίρετους ανθρώπους σε αντίστοιχα συμπεράσματα.

Η βιολογική Ηθική αναγνωρίζει τις φυσικές ανάγκες του ανθρώπου, δηλαδή την φυσική ανάγκη για ικανοποίηση φυσιολογικών ενστίκτων όπως η πείνα και η δίψα, την φυσική ανάγκη για βίωση ευχάριστων συναισθημάτων όπως η ασφάλεια και η φιλία, την φυσική ανάγκη για αποφυγή δυσάρεστων συναισθημάτων όπως ο φόβος και η ταραχή, καθώς και την φυσική ανάγκη για ανάπτυξη νοητικών ικανοτήτων όπως η μάθηση, η δημιουργία και η φρόνηση.

Η Ηθική που έχει βιολογική βάση αναγνωρίζει τα κοινά φυσιολογικά χαρακτηριστικά του ανθρώπου και την δυνατότητα του καθενός μας για ενσυναίσθηση και για ευαισθησία απέναντι στον πόνο του συνανθρώπου μας, γιατί “άνθρωποι είμαστε και τίποτα το ανθρώπινο δεν μας είναι ξένο” σύμφωνα με τον ποιητή Μένανδρο.

Η ενσυναίσθηση και η αλληλοκατανόηση σταδιακά μπορεί να οδηγήσει καλοπροαίρετους ανθρώπους στην αλληλεγγύη και στην φιλία. Έχουμε βιολογικά αυτή την δυνατότητα, επειδή επί εκατομμύρια χρόνια, ο θηρευτής πρόγονος του σύγχρονου ανθρώπου εξελισσόταν στο πλαίσιο μιας

1 A. LOUTH. The Origins of the Christian Mystical Tradition. Oxford University Press, 2007.

2 S. FORTI. “The Biopolitics of Souls: Racism, Nazism, and Plato”. Political Theory 34 (2006), p. 9-32.

J. BANNES. Hitlers Kampf und Platons Staat, 1933

A. GABLER. Platon und der Führer, 1934

ομάδας, όπου όχι μόνο δεν έβλαπτε ο ένας τον άλλον, αλλά κυριαρχούσε η συνεργασία και η αλληλοβοήθεια, δηλαδή η φιλική συμπεριφορά. Χωρίς αυτήν το ανθρώπινο είδος δεν θα είχε καταφέρει ποτέ να ευημερήσει. Ο άνθρωπος για τον άνθρωπο μπορεί να είναι κάτι ιερό και όχι λύκος, σύμφωνα με τον ανθρωπιστή Φόουερμπαχ.

Η αλήθεια που ανακαλύπτεται επιστημονικά θα επικρατήσει αν αφεθεί να κυκλοφορήσει ελεύθερα, ενώ για να επιβληθεί το ψεύδος χρειάζεται μεθόδους προπαγάνδας και παραπληροφόρησης. Έχει υπολογιστεί ότι κάθε επιστημονική γνώση χρειάζεται περίπου έναν αιώνα για να γίνει κτήμα ακόμη και των ελάχιστα μορφωμένων. Για παράδειγμα, στην χώρα μας η πλειοψηφία των αποφοίτων δημοτικού γνωρίζει ότι τα αντιβιοτικά είναι φάρμακα κατά των μικροβίων, μια ανακάλυψη που έγινε την δεκαετία του 1920. Όμως, λόγω προπαγάνδας η πλειοψηφία των Ελλήνων δεν γνωρίζει για την πραγματικότητα της εξέλιξης των ειδών ή την πραγματικότητα των απείρων πλανητών στο σύμπαν. Δυστυχώς, η πλειοψηφία των Ελλήνων δεν έχει επιστημονική παιδεία ή βιολογικά συμβατή φιλοσοφική σκέψη και είναι και αυτό μια σημαντική συνιστώσα της ηθικοκοινωνικής κρίσης της χώρας μας.

Η σημερινή ημέρα είναι ευκαιρία να αναγνωρίσουμε την σημασία της Βιοηθικής για την κοινωνία.

Η Βιοηθική προέκυψε από την ραγδαία πρόοδο της Επιστήμης. Προέκυψε ως ανάγκη μιας ηθικής προσέγγισης των νέων επιστημονικών γνώσεων και τεχνολογιών της Βιολογίας και της Ιατρικής. Η πρόοδος της Επιστήμης αναγκάζει στην εποχή μας το ανθρώπινο είδος να ενηλικιωθεί και να επιλέξει ανάμεσα στην ωφέλιμη Ηθική της ζωής και στην παραμυθία της Ηθικής του θανάτου. Και μόνο ο όρος Βιο-ηθική υπογραμμίζει ποιο είναι το σημαντικότερο είδος Ηθικής για την ανθρώπινη κοινωνία.

Όμως, αντίθετα από μια επιφανειακή συζήτηση, η πραγματικά ωφέλιμη προσέγγιση της Βιοηθικής εξαρτάται από τον καθένα μας. Από τον καθένα σας. Η δημοκρατική κοινωνία, που βασίζεται σε ανθρωπιστικές αξίες και επιστημονικές γνώσεις της πραγματικότητας χρειάζεται μορφωμένους πολίτες. Η αλήθεια της βιολογικής Ηθικής χρειάζεται μια κρίσιμη μάζα επιστημονικά μορφωμένων και φιλοσοφικά συνειδητοποιημένων ανθρώπων. Ο καθένας από εμάς μπορεί να επιλέξει να ξεπεράσει τις αυταπάτες και τους μύθους που μας χωρίζουν και συμφέρουν τους λίγους. Ο καθένας από εμάς μπορεί να επιλέξει τις ανθρωπιστικές αξίες που μας ενώνουν όλους και οδηγούν στην ευτυχία των πολλών.

Η ανθρώπινη κοινωνία δεν ωφελείται από όσους αγαπούν την Επιστήμη αλλά όχι τον άνθρωπο, αφού αυτοί αργά ή γρήγορα θα εξελιχθούν σε ανεγκέφαλους ψευδελπιστήμονες τύπου Μέγκελε και θα οδηγήσουν σε δυστυχία δική τους και των άλλων. Η ανθρώπινη κοινωνία δεν ωφελείται από όσους αγαπούν τον άνθρωπο αλλά όχι την Επιστήμη, αφού εκείνοι αργά ή γρήγορα θα οδηγηθούν στον Μεσαίωνα και σε δυστυχία δική τους και των άλλων. Όσοι αγαπούν την Επιστήμη και τον άνθρωπο, έχοντας αυτοσεβασμό και ανθρωπιστικές αξίες μπορούν να βελτιώσουν την κοινωνία αρχίζοντας από τον εαυτό τους και η ανταμοιβή τους θα είναι η ευδαιμονία. Και χαίρομαι ιδιαίτερα που πρόσφατα 20 εκπρόσωποι θρησκείων ανακοίνωσαν από κοινού την υποστήριξή τους στις Ανθρωπιστικές αξίες.

Η Βιοηθική μας δίνει την ευκαιρία να ξεπεράσουμε την άγνοια και τις προκαταλήψεις μας, να δικαιολογήσουμε το αυτάρεσκο όνομα του είδους μας Χόμο σάπιενς (Άνθρωπος ο σοφός) και να συμβάλουμε στην εξέλιξη μιας ευτυχέστερης κοινωνίας. Η επιλογή και η ευθύνη είναι δική μας.

Ευχαριστώ για την προσοχή σας.